

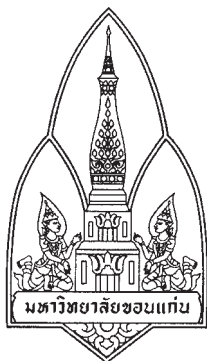
ทุนส่งเสริม
การผลิตตำรา

การพัฒนาหลักสูตร Curriculum Development

พิมพ์ครั้งที่ 6

รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพล อัจฉินทร์
สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

การพัฒนาหลักสูตร

Curriculum Development

รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพล อัจฉินทร์
สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ได้รับทุนสนับสนุนการผลิตตำรา มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ลำดับที่ 102

จัดพิมพ์โดยมหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ. 2564

ISBN 978-616-438-123-0

สิทธิพล อัจฉินทร์.

การพัฒนาหลักสูตร = Curriculum Development / สิทธิพล อัจฉินทร์. -- พิมพ์ครั้งที่ 6.

-- ขอนแก่น : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2564.

389 หน้า

1. การศึกษา -- หลักสูตร. 2. การประเมินหลักสูตร. (1) ชื่อเรื่อง.

375.001

ISBN 978-616-438-123-0

พิมพ์ครั้งที่ 1	สิงหาคม 2557	จำนวน	500 เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 2	กันยายน 2559	จำนวน	500 เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 3	มกราคม 2561	จำนวน	500 เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 4	พฤศจิกายน 2561	จำนวน	500 เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 5	กุมภาพันธ์ 2563	จำนวน	500 เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 6	มกราคม 2564	จำนวน	500 เล่ม

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ. 2564

ราคา 290 บาท

สงวนลิขสิทธิ์

คำนำพิมพ์ครั้งที่ 6

ตำรา “การพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development)” ฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษาในรายวิชา ED437000 การพัฒนาหลักสูตร 1 (Curriculum Development I) และรายวิชา ED487013 หลักสูตรและการจัดการประสบการณ์การเรียนรู้ (Curriculum and Learning Experiences) และระดับปริญญาตรีในรายวิชา ED003001 หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (Curriculum and Instructional Management)

เนื้อหาของตำราฉบับนี้ประกอบด้วยสาระสำคัญ คือ ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหลักสูตร รูปแบบของหลักสูตร กระบวนการพัฒนาหลักสูตร พื้นฐานของการพัฒนาหลักสูตร การสร้างและพัฒนาหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ การประเมินหลักสูตร รูปแบบการประเมินหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร

ขอขอบคุณ สำนักนวัตกรรมการจัดการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่สนับสนุนงบประมาณในการจัดทำตำราตามโครงการสนับสนุนการผลิตตำรา ประจำปี พ.ศ. 2555 ทำให้การจัดทำตำราฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ที่กรุณาตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข ทำให้ตำราฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ตำราฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่นักศึกษาทั้งระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา รวมทั้งครู อาจารย์ นักการศึกษา และผู้สนใจทั่วไป เพื่อใช้ในการศึกษาค้นคว้า และเป็นประโยชน์ต่อวิชาชีพครูและวงการการศึกษา หากมีข้อเสนอแนะประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับเพื่อการปรับปรุงในโอกาสต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพล อาจอินทร์

มกราคม 2564

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ฅ
บทที่ 1 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหลักสูตร	1
1.1 ความหมายของหลักสูตร	2
1.2 ความสำคัญของหลักสูตร	7
1.3 องค์ประกอบของหลักสูตร	8
1.4 คำศัพท์เกี่ยวกับหลักสูตร	12
1.5 ระดับของหลักสูตร	14
1.6 ลักษณะของหลักสูตรที่ดี	16
1.7 ความเป็นมาของการศึกษาและหลักสูตรไทย	17
1.8 ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรและการเรียนการสอน	23
บทสรุป	25
คำถามท้ายบท	27
บรรณานุกรม	28
บทที่ 2 รูปแบบของหลักสูตร	31
2.1 แนวคิดในการออกแบบหลักสูตร	32
2.2 รูปแบบของหลักสูตร	35
2.3 หลักสูตรเนื้อหาวิชาหรือหลักสูตรรายวิชา (The Subject Matter Curriculum)	42
2.4 หลักสูตรสัมพันธ์วิชา (Correlated Curriculum)	43
2.5 หลักสูตรผสมผสานหรือหลักสูตรหมวดวิชา (Fused or Fusion Curriculum)	46
2.6 หลักสูตรหมวดวิชาแบบกว้าง (Broad Fields Curriculum)	47

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.7 หลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคม (Social Process and Life Function Curriculum)	49
2.8 หลักสูตรกิจกรรมหรือประสบการณ์ (Activity or Experience Curriculum)	51
2.9 หลักสูตรแบบแกน (Core Curriculum)	53
2.10 หลักสูตรแบบบูรณาการ (Integrated Curriculum)	54
บทสรุป	60
คำถามท้ายบท	62
บรรณานุกรม	63
บทที่ 3 กระบวนการพัฒนาหลักสูตร	65
3.1 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร	66
3.2 ธรรมชาติหรือความเป็นจริงของหลักสูตร	68
3.3 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร	69
3.3.1 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ Ralph W. Tyler	69
3.3.2 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ Hilda Taba	76
3.3.3 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ John G. Saylor and William M. Alexander	77
3.3.4 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ Malcolm Skilbeck	79
3.3.5 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ สงัด อุทรานันท์	82
3.3.6 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ วิชัย วงษ์ใหญ่	85
3.3.7 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ อำนวย บัวศรี	89
3.4 กระบวนการพัฒนาหลักสูตร	93
3.5 ระบบการพัฒนาหลักสูตร	97
3.6 หลักการพัฒนาหลักสูตร	99

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทสรุป	100
คำถามท้ายบท	102
บรรณานุกรม	103
บทที่ 4	พื้นฐานของการพัฒนาหลักสูตร
4.1	พื้นฐานด้านปรัชญาการศึกษา
4.2	พื้นฐานด้านสังคมและวัฒนธรรม
4.3	พื้นฐานด้านจิตวิทยา
4.4	พื้นฐานด้านธรรมชาติของความรู้
4.5	พื้นฐานด้านเศรษฐกิจ
4.6	พื้นฐานด้านการเมืองการปกครอง
4.7	พื้นฐานด้านความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
บทสรุป	147
คำถามท้ายบท	149
บรรณานุกรม	150
บทที่ 5	การสร้างและพัฒนาหลักสูตร
5.1	การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
5.2	การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
5.3	การกำหนดเนื้อหาสาระ
5.4	การกำหนดแนวการจัดการเรียนการสอน
5.5	การกำหนดวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้
บทสรุป	190
คำถามท้ายบท	192
บรรณานุกรม	193

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 6 การนำหลักสูตรไปใช้	195
6.1 ความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้	196
6.2 บทบาทของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้	197
6.3 หลักการในการนำหลักสูตรไปใช้	201
6.4 งานที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้	202
6.5 ปัญหาในการนำหลักสูตรไปใช้	211
บทสรุป	215
คำถามท้ายบท	216
บรรณานุกรม	217
บทที่ 7 การประเมินหลักสูตร	219
7.1 ความหมายของการประเมินหลักสูตร	220
7.2 จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตร	222
7.3 ระยะของการประเมินหลักสูตร	227
7.4 สิ่งที่ต้องประเมินในเรื่องหลักสูตร	229
7.5 ขั้นตอนการประเมินหลักสูตร	232
7.6 เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินหลักสูตร	237
7.7 ประโยชน์ของการประเมินหลักสูตร	239
7.8 ปัญหาในการประเมินหลักสูตร	240
บทสรุป	241
คำถามท้ายบท	243
บรรณานุกรม	244
บทที่ 8 รูปแบบการประเมินหลักสูตร	247
8.1 ประเภทของรูปแบบการประเมินหลักสูตร	248
8.2 รูปแบบการประเมินหลักสูตรโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ แบบ Puissance	252

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
8.3 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Ralph W. Tyler	260
8.4 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Robert L. Hammond	264
8.5 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Michael Scriven	266
8.6 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Robert E. Stake	268
8.7 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Malcolm Provus	273
8.8 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Daniel L. Stufflebeam	276
8.9 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Doris T. Gow	278
8.10 ข้อเสนอแนะในการเลือกรูปแบบการประเมินหลักสูตร	279
บทสรุป	280
คำถามท้ายบท	281
บรรณานุกรม	282
บทที่ 9 การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา	285
9.1 ความหมายของหลักสูตรสถานศึกษา	286
9.2 ความจำเป็นของการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา	287
9.3 องค์ประกอบของหลักสูตรสถานศึกษา	288
9.4 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา	291
9.4.1 การกำหนดวิสัยทัศน์ สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์	294
9.4.2 การกำหนดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา	296
9.4.2.1 การกำหนดรายวิชา	296
9.4.2.2 การกำหนดรหัสวิชา	301
9.4.2.3 การกำหนดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	306
9.4.2.4 การกำหนดเวลาเรียน	308
9.4.3 การจัดทำคำอธิบายรายวิชา	311

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
9.4.4 การกำหนดวิธีการวัดและประเมินผล และเกณฑ์การจบการศึกษา	315
บทสรุป	323
คำถามท้ายบท	325
บรรณานุกรม	326
บทที่ 10 งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร	327
10.1 รายชื่องานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร	328
10.1.1 งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรของไทย	328
10.1.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรของ ต่างประเทศ	346
10.2 ตัวอย่างงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร	349
10.2.1 ตัวอย่างผลงานวิจัยเรื่องที่ 1	349
10.2.2 ตัวอย่างผลงานวิจัยเรื่องที่ 2	356
10.2.3 ตัวอย่างผลงานวิจัยเรื่องที่ 3	362
บทสรุป	368
คำถามท้ายบท	369
บรรณานุกรม	370
บรรณานุกรม	375
ดัชนี	387
ประวัติผู้เขียน	395

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	องค์ประกอบของหลักสูตรตามแนวคิดของ Tyler	9
ตารางที่ 2	รูปแบบของหลักสูตรในทฤษฎีของนักการศึกษา	35
ตารางที่ 3	ข้อดีและข้อจำกัดของหลักสูตรเนื้อหาวิชา หรือหลักสูตรรายวิชา (The Subject Matter Curriculum)	42
ตารางที่ 4	ข้อดีและข้อจำกัดของหลักสูตรสัมพันธ์วิชา (Correlated Curriculum)	45
ตารางที่ 5	ข้อดีและข้อจำกัดของหลักสูตรแบบผสมผสาน หรือหลักสูตร หมวดวิชา (Fused or Fusion Curriculum)	47
ตารางที่ 6	ข้อดีและข้อจำกัดของหลักสูตรหมวดวิชาแบบกว้าง (Broad Field Curriculum)	48
ตารางที่ 7	ข้อดีและข้อจำกัดของหลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคม (Social Process and Life Function Curriculum)	51
ตารางที่ 8	ข้อดีและข้อจำกัดของหลักสูตรกิจกรรมหรือประสบการณ์ (Activity or Experience Curriculum)	52
ตารางที่ 9	ข้อดีและข้อจำกัดของหลักสูตรแบบแกน (Core Curriculum)	54
ตารางที่ 10	ข้อดีและข้อจำกัดของหลักสูตรบูรณาการ (Integrated Curriculum)	58
ตารางที่ 11	สรุปขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรของนักการศึกษา	90
ตารางที่ 12	ความสัมพันธ์ของปรัชญาทั่วไปและปรัชญาการศึกษา	108
ตารางที่ 13	การจัดการศึกษาตามแนวคิดปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม (Essentialism)	109
ตารางที่ 14	การจัดการศึกษาตามแนวคิดปรัชญาการศึกษานิรันตรนิยม (Perennialism)	110
ตารางที่ 15	การจัดการศึกษาตามแนวคิดปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม (Progressivism)	111
ตารางที่ 16	การจัดการศึกษาตามแนวคิดปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism)	113

สารบัญตาราง (ต่อ)

		หน้า
ตารางที่ 17	การจัดการศึกษาตามแนวคิดปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม (Existentialism)	114
ตารางที่ 18	ระดับของจุดมุ่งหมายทางการศึกษาของไทย	162
ตารางที่ 19	เกณฑ์ในการแปลผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียน	234
ตารางที่ 20	เกณฑ์การประเมินความพึงพอใจของผู้ปกครอง ที่มีต่อการใช้หลักสูตรของโรงเรียน	234
ตารางที่ 21	การวิเคราะห์รูปแบบของความรู้และพฤติกรรมการเรียนรู้ ของ Puissance	255
ตารางที่ 22	ตัวอย่างการวิเคราะห์หลักสูตรภาษาไทยโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ แบบ Puissance	257
ตารางที่ 23	การวิเคราะห์หลักสูตรภาษาไทยในตารางวิเคราะห์ Puissance	258
ตารางที่ 24	ความสัมพันธ์ของรูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Scriven	267
ตารางที่ 25	การประเมินหลักสูตรของ Stake	270
ตารางที่ 26	ตัวอย่างการตั้งชื่อรายวิชา	300
ตารางที่ 27	การกำหนดรหัสวิชาหลักที่ 1	303
ตารางที่ 28	การกำหนดรหัสวิชาหลักที่ 2	304
ตารางที่ 29	การกำหนดรหัสวิชาหลักที่ 3	304
ตารางที่ 30	การกำหนดรหัสวิชาหลักที่ 4	305
ตารางที่ 31	รหัสตัวเลขแสดงลำดับของรายวิชาเพิ่มเติม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์	305
ตารางที่ 32	ตัวอย่างการกำหนดรหัสวิชา	306
ตารางที่ 33	ตัวอย่างการกำหนดเวลาเรียนของหลักสูตรสถานศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษา	309

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 34 ตัวอย่างการกำหนดเวลาเรียนของหลักสูตรสถานศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษา	310
ตารางที่ 35 เกณฑ์การตัดสินผลการเรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551	316
ตารางที่ 36 แบบตรวจสอบองค์ประกอบของหลักสูตรโรงเรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551	318
ตารางที่ 37 แบบแสดงผลการตรวจสอบภาพรวมองค์ประกอบหลักสูตรโรงเรียน	321
ตารางที่ 38 งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรของไทย	328
ตารางที่ 39 งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรของต่างประเทศ	347
ตารางที่ 40 โครงสร้างเนื้อหาและเวลาหลักสูตรฝึกอบรมครูด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์	360

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่ 1	ความหมายของหลักสูตร (Curriculum)	7
ภาพที่ 2	ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหลักสูตร	12
ภาพที่ 3	คำศัพท์เกี่ยวกับหลักสูตร	14
ภาพที่ 4	ระดับของหลักสูตร	16
ภาพที่ 5	ประวัติความเป็นมาของการศึกษาและหลักสูตรไทย	22
ภาพที่ 6	ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรและการเรียนการสอน	25
ภาพที่ 7	แนวคิดในการออกแบบหลักสูตร	34
ภาพที่ 8	รูปแบบของหลักสูตร	59
ภาพที่ 9	รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของ Tyler	75
ภาพที่ 10	รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของ Saylor & Alexander	79
ภาพที่ 11	วัฏจักรการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของ สงัด อุทรานันท์	85
ภาพที่ 12	รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของ วิชัย วงษ์ใหญ่	86
ภาพที่ 13	กระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของ ชำรง บัวศรี	89
ภาพที่ 14	กระบวนการพัฒนาหลักสูตร	97
ภาพที่ 15	ระบบการพัฒนาหลักสูตร	98
ภาพที่ 16	ปรัชญาการศึกษา	116
ภาพที่ 17	พื้นฐานด้านสังคมและวัฒนธรรม	119
ภาพที่ 18	ความสัมพันธ์ของพฤติกรรมของบุคคลกับสิ่งแวดล้อม	129
ภาพที่ 19	ขั้นของการเรียนรู้โดยการเลียนแบบ	130
ภาพที่ 20	ส่วนประกอบของการเรียนรู้ขั้นการรับมาซึ่งการเรียนรู้	131
ภาพที่ 21	กระบวนการในการเรียนรู้โดยการสังเกต	131
ภาพที่ 22	ทฤษฎีการเรียนรู้	137
ภาพที่ 23	พื้นฐานของการพัฒนาหลักสูตร	147

สารบัญภาพ (ต่อ)

		หน้า
ภาพที่ 24	ความต่อเนื่องของหลักสูตรในแนวดิ่งและความสัมพันธ์ของหลักสูตรในแนวนอน	173
ภาพที่ 25	ขั้นตอนการสร้างและพัฒนาหลักสูตร	188
ภาพที่ 26	บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้	200
ภาพที่ 27	งานที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้	211
ภาพที่ 28	ระดับของหลักสูตรเมื่อพิจารณาจากการนำเอาหลักสูตรไปใช้กับผู้เรียน	214
ภาพที่ 29	จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตร	227
ภาพที่ 30	ระยะของการประเมินหลักสูตร	229
ภาพที่ 31	สิ่งที่ต้องประเมินในเรื่องหลักสูตร	232
ภาพที่ 32	ขั้นตอนการประเมินหลักสูตร	236
ภาพที่ 33	ประเภทของรูปแบบการประเมินหลักสูตร โดยใช้จุดมุ่งหมายของการประเมินเป็นเกณฑ์	249
ภาพที่ 34	ประเภทของรูปแบบการประเมินหลักสูตร โดยใช้ระยะเวลาของการประเมินเป็นเกณฑ์	251
ภาพที่ 35	ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของกระบวนการจัดการศึกษา	261
ภาพที่ 36	ขั้นตอนการเรียนการสอนและการประเมินหลักสูตรของ Tyler	263
ภาพที่ 37	ปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในมิติต่างๆ ตามรูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Hammond	264
ภาพที่ 38	การบรรยายสิ่งที่มุ่งประเมินตามรูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Stake	272
ภาพที่ 39	โครงสร้างรูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Stake	273
ภาพที่ 40	กระบวนการประเมินหลักสูตรของ Provus	275
ภาพที่ 41	รูปแบบการประเมินของ Stufflebeam	277

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 42 องค์ประกอบของหลักสูตรสถานศึกษา	290
ภาพที่ 43 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา	293
ภาพที่ 44 ความสัมพันธ์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน กรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น และความต้องการของสถานศึกษา	294
ภาพที่ 45 การกำหนดรายวิชาของหลักสูตรสถานศึกษา	297
ภาพที่ 46 ประเภทรายวิชาของหลักสูตรสถานศึกษา	298
ภาพที่ 47 การกำหนดรหัสวิชา	302
ภาพที่ 48 ตัวอย่างองค์ประกอบของคำอธิบายรายวิชาพื้นฐาน	311
ภาพที่ 49 ตัวอย่างองค์ประกอบของคำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติม	312
ภาพที่ 50 ตัวอย่างคำอธิบายรายวิชาของรายวิชาพื้นฐาน	313
ภาพที่ 51 ตัวอย่างคำอธิบายรายวิชาของรายวิชาเพิ่มเติม	314

บทที่ 1

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหลักสูตร

- ⇒ ความหมายของหลักสูตร
- ⇒ ความสำคัญของหลักสูตร
- ⇒ องค์ประกอบของหลักสูตร
- ⇒ คำศัพท์เกี่ยวกับหลักสูตร
- ⇒ ระดับของหลักสูตร
- ⇒ ลักษณะของหลักสูตรที่ดี
- ⇒ ประวัติความเป็นมาของการศึกษาและหลักสูตรไทย
- ⇒ ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรและการเรียนการสอน
- ⇒ บทสรุป
- ⇒ คำถามท้ายบท

หลักสูตรมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาทุกระดับ เพราะหลักสูตรเป็นตัวกำหนดทิศทางหรือแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษา เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งผลให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ ในบทนี้จะกล่าวถึงความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยความหมายของหลักสูตร ความสำคัญของหลักสูตร องค์ประกอบของหลักสูตร คำศัพท์เกี่ยวกับหลักสูตร ระดับของหลักสูตร ลักษณะของหลักสูตรที่ดี ประวัติความเป็นมาของการศึกษาและหลักสูตรไทย และความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรและการเรียนการสอน

1.1 ความหมายของหลักสูตร

คำว่า “หลักสูตร” แปลมาจากคำในภาษาอังกฤษว่า “Curriculum” ซึ่ง ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ให้คำอธิบายโดยอ้างจากหนังสือของ Amstrong เมื่อปี ค.ศ. 1989 ว่า คำว่า “Curriculum” มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า “currere” ซึ่งหมายถึง “running course” หรือเส้นทางที่ใช้วิ่งแข่ง ต่อมาได้นำคำศัพท์นี้มาใช้ในทางการศึกษาว่า “running sequence of course or learning experiences” การเปรียบเทียบหลักสูตรกับสนามหรือเส้นทางที่ใช้วิ่งแข่ง อาจเนื่องมาจากการที่ผู้เรียนจะสำเร็จการศึกษาในระดับใดหรือหลักสูตรใดก็ตาม ผู้เรียนจะต้องเรียนและฝึกฝนความยากของรายวิชาหรือประสบการณ์การเรียนรู้ต่างๆ ตามลำดับขั้นที่กำหนดไว้ในหลักสูตร เช่นเดียวกับนักวิ่งที่ต้องวิ่งแข่งและฝึกฝนอุปสรรคเพื่อไปสู่ชัยชนะและความสำเร็จให้ได้

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของหลักสูตร (Curriculum) ไว้มากมาย ทั้งที่ให้ความหมายที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับความคิดเห็น มุมมองหรือประสบการณ์ของบุคคลนั้นๆ ที่มีต่อหลักสูตร เช่น

Taba (1962) ได้กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง แผนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยจุดประสงค์ และจุดหมายเฉพาะ การเลือกและจัดเนื้อหา วิธีการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล

Saylor & Alexander (1974) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า เป็นแผนสำหรับจัดโอกาสการเรียนรู้ให้แก่บุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือจุดหมายที่วางไว้โดยมีโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบ

สงัด อุทรานันท์ (2532) ได้รวบรวมความหมายของหลักสูตรไว้ ดังนี้

- 1) หลักสูตร คือ รายวิชาหรือเนื้อหาสาระที่ใช้สอน
- 2) หลักสูตร คือ มวลประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้แก่เด็ก

- 3) หลักสูตร คือ กิจกรรมการเรียนการสอน
- 4) หลักสูตร คือ สิ่งที่สังคมคาดหวังหรือมุ่งหวังจะให้เด็กได้รับ
- 5) หลักสูตร คือ สื่อกลางหรือวิถีทางที่จะนำเด็กไปสู่จุดหมายปลายทาง
- 6) หลักสูตร คือ ข้อผูกพันระหว่างนักเรียนกับครูและสิ่งแวดล้อมทางการเรียน
- 7) หลักสูตร คือ กระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน ครู และสิ่งแวดล้อมทางการเรียน

Posner (1992) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ ดังนี้

- 1) หลักสูตร หมายถึง ขอบข่ายและลำดับของการเรียนรู้ (Scope and Sequence) ซึ่งเป็นชุดของการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายสำหรับแต่ละระดับการศึกษา
- 2) หลักสูตร หมายถึง แผนการทั้งหมดของชุดการเรียนรู้ (Syllabus) ที่ประกอบด้วยเป้าหมายสำหรับชุดการเรียนรู้ (Goals) ประเด็นที่เป็นหัวข้อสำคัญ (Topic) ข้อกำหนดในการเรียนรู้ (Assignments) และการประเมินผล (Evaluation)
- 3) หลักสูตร หมายถึง โครงสร้างที่เป็นกรอบของเนื้อหาสาระ (Content outline) ที่เป็นการกำหนดเนื้อหาสาระของการสอนให้มีความเสมอภาคกันในการวางแผนหลักสูตร เพื่อให้การจัดการเรียนรู้ดำเนินไปภายในกรอบของเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้
- 4) หลักสูตร หมายถึง เอกสารตำรา (Textbooks) เป็นเอกสารสำหรับให้ครูนำไปใช้เป็นแนวทางประกอบการสอน ซึ่งจะนำเสนอให้ทราบถึงจุดประสงค์และวิธีการที่จะบรรลุจุดประสงค์ (Ends and Means) ไว้อย่างชัดเจน
- 5) หลักสูตร หมายถึง ชุดของการศึกษาหรือชุดของการเรียน (Course of study) เป็นชุดของการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ให้ครบทั้งชุด เปรียบเสมือนเส้นทางที่นักเดินทางต้องใช้เดินทางเพื่อให้ถึงจุดหมายปลายทางที่กำหนดไว้
- 6) หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ที่ได้รับการวางแผนไว้แล้ว (Planned Experience) ความหมายตามนัยนี้คือ หลักสูตรประกอบไปด้วยประสบการณ์ทั้งหมดของผู้เรียนที่ได้รับการวางแผนโดยโรงเรียน

ไจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ได้กล่าวว่า ความหมายของหลักสูตรที่มีผู้กล่าวถึงและใช้กันมากมี 5 ประการ ซึ่งได้สรุปโดยใช้ตัวย่อว่า “SOPEA” ซึ่งมาจากความหมายของหลักสูตรแต่ละลักษณะในภาษาอังกฤษ เพื่อง่ายต่อการจดจำ ดังนี้

- 1) Curriculum as **S**ubjects and Subject Matter
(หลักสูตร คือ รายวิชาหรือเนื้อหาวิชาที่เรียน)
- 2) Curriculum as **O**bjectives
(หลักสูตร คือ จุดหมายที่ผู้เรียนพึงบรรลุ)

3) Curriculum as *P*lans

(หลักสูตร คือ แผนสำหรับจัดโอกาสการเรียนรู้หรือประสบการณ์ที่คาดหวังแก่นักเรียน)

4) Curriculum as Learners' *E*xperiences

(หลักสูตร คือ ประสบการณ์ทั้งปวงของผู้เรียนที่จัดโดยโรงเรียน)

5) Curriculum as Education *A*ctivities

(หลักสูตรคือ กิจกรรมทางการศึกษาที่จัดให้กับผู้เรียน)

ธำรง บัวศรี (2542) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดหมาย การจัดเนื้อหา กิจกรรมและมวลประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านต่าง ๆ ตามจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้

Marsh & Willis (2003) ได้รวบรวมความหมายของหลักสูตรไว้ ดังนี้

- 1) หลักสูตร คือ วิชาความรู้ที่ถาวรไม่เปลี่ยนแปลง (Curriculum as permanent subjects)
- 2) หลักสูตร คือ วิชาที่มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบันมากที่สุด (These subjects are the most useful for living in contemporary society)
- 3) หลักสูตร คือ แผนการเรียนรู้ทั้งมวลที่โรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบ (All Planned Learning for which the school is responsible)
- 4) หลักสูตร คือ ประสบการณ์ทั้งมวลที่ผู้เรียนได้รับภายใต้การชี้แนะของโรงเรียน (All the experiences learners have under the guidance of the school)
- 5) หลักสูตร คือ ประสบการณ์ทั้งมวลที่ผู้เรียนได้รับจากรายวิชาเกี่ยวกับการดำรงชีวิต (All the experience that learners have in the course of living)

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546) ได้สรุปความหมายของหลักสูตรไว้ ดังนี้

- 1) หลักสูตรในฐานะที่เป็นวิชาและเนื้อหาสาระที่จัดให้แก่ผู้เรียน
- 2) หลักสูตรในฐานะที่เป็นเอกสารหลักสูตร
- 3) หลักสูตรในฐานะที่เป็นกิจกรรมต่างๆ ที่จะจัดให้แก่ผู้เรียน
- 4) หลักสูตรในฐานะแผนสำหรับจัดโอกาสการเรียนรู้หรือประสบการณ์ที่คาดหวังแก่นักเรียน
- 5) หลักสูตรในฐานะที่เป็นมวลประสบการณ์
- 6) หลักสูตรในฐานะที่เป็นจุดหมายปลายทาง
- 7) หลักสูตรในฐานะที่เป็นระบบการเรียนการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน

นอกจากนี้ Oliva (2005) ได้รวบรวมความหมายของหลักสูตรไว้ ดังนี้

- 1) หลักสูตร คือ สิ่งที่ถูกสอนในโรงเรียน (Curriculum is that which is taught in school)
- 2) หลักสูตร คือ ชุดของรายวิชา (Curriculum is a set of subjects)
- 3) หลักสูตร คือ เนื้อหาวิชา (Curriculum is content)
- 4) หลักสูตร คือ โปรแกรมการศึกษา (Curriculum is a program of studies)
- 5) หลักสูตร คือ ชุดของวัสดุอุปกรณ์ (Curriculum is a set of materials)
- 6) หลักสูตร คือ ลำดับของรายวิชา (Curriculum is a sequence of courses)
- 7) หลักสูตร คือ ชุดของวัตถุประสงค์ด้านการปฏิบัติ (Curriculum is a set of performance objectives)
- 8) หลักสูตร คือ รายวิชาที่ศึกษา (Curriculum is a course of study)
- 9) หลักสูตร คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นในโรงเรียน รวมทั้งกิจกรรมเสริมหลักสูตร การแนะแนว และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Curriculum is everything that goes on within the school, including extra-class activities, guidance, and interpersonal relationships)
- 10) หลักสูตร คือ สิ่งที่ถูกสอนทั้งในและนอกโรงเรียนที่ได้รับการชี้แนะจากโรงเรียน (Curriculum is that which is taught both inside and outside of school directed by the school)
- 11) หลักสูตร คือ ทุกสิ่งที่ได้รับการวางแผนโดยบุคลากรของโรงเรียน (Curriculum is everything that is planned by school personnel)
- 12) หลักสูตร คือ ชุดของประสบการณ์ที่ผู้เรียนกระทำในโรงเรียน (Curriculum is a series of experiences undergone by learners in school)
- 13) หลักสูตร คือ ประสบการณ์ของผู้เรียนแต่ละคนที่ได้รับจากการเรียนในโรงเรียน (Curriculum is that which an individual learner experiences as a result of schooling)

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า นักการศึกษาทั้งชาวต่างประเทศและชาวไทย ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้อย่างหลากหลาย ในความคิดเห็นของผู้เขียนความหมายของหลักสูตร สรุปได้ดังนี้

1) หลักสูตร คือ รายวิชาหรือเนื้อหาสาระที่จัดให้กับผู้เรียน

หลักสูตรในฐานะที่เป็นรายวิชาหรือเนื้อหาสาระที่จัดให้กับผู้เรียน หมายถึง รายวิชาหรือเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ให้ผู้เรียนต้องเรียนในหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่ง เช่น หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดรายวิชาหรือสาระการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ คือ 1) ภาษาไทย 2) คณิตศาสตร์ 3) วิทยาศาสตร์ 4) สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 5) สุขศึกษาและพลศึกษา 6) ศิลปะ 7) การงานอาชีพและเทคโนโลยี

และ 8) ภาษาต่างประเทศ โดยในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ยังได้กำหนดเนื้อหาสาระหรือสาระการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เช่น กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ได้กำหนดเนื้อหาสาระหรือสาระการเรียนรู้ไว้ 6 สาระ คือ 1) จำนวนและการดำเนินการ 2) การวัด 3) เรขาคณิต 4) พีชคณิต 5) การวิเคราะห์ข้อมูลและความน่าจะเป็น และ 6) ทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์ เป็นต้น

2) หลักสูตร คือ แผนการจัดการเรียนรู้ที่จัดให้กับผู้เรียน

หลักสูตรในฐานะที่เป็นแผนการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนนี้ หมายถึง แผนสำหรับนำไปใช้ในการจัดการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาสาระ แนวการจัดการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาได้ปฏิบัติหรือนำไปใช้ในการจัดการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้

3) หลักสูตร คือ กิจกรรมทางการศึกษาที่จัดให้กับผู้เรียน

หลักสูตรในฐานะที่เป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่จัดให้กับผู้เรียน หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดให้กับผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียน เช่น กิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมกีฬา กิจกรรมการแข่งขันทางวิชาการ กิจกรรมการไปทัศนศึกษา กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ นักศึกษาวิชาทหาร ชุมนุม ชมรม กิจกรรมเพื่อสังคม และสาธารณประโยชน์ เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ประสบการณ์ เกิดการเรียนรู้ มีคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ และบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้

4) หลักสูตร คือ มวลประสบการณ์ทั้งปวงที่โรงเรียนจัดให้กับผู้เรียน

หลักสูตรในฐานะที่เป็นมวลประสบการณ์ทั้งปวงที่โรงเรียนจัดให้กับผู้เรียนนั้น ได้มาจากแนวคิดที่ว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นเนื้อหาวิชาในตำราเรียนอย่างเดียว ส่งผลให้การจัดการศึกษาไม่ประสบความสำเร็จ ดังนั้นจึงมีแนวคิดว่า หลักสูตรควรประกอบด้วยประสบการณ์ทั้งปวงที่โรงเรียนจัดให้กับผู้เรียน เป็นประสบการณ์ที่นักเรียนได้รับทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน การจัดกิจกรรมควรจัดให้สนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทั้งในด้าน ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาอันจะส่งผลให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้

จากความหมายของหลักสูตรที่กล่าวมา สรุปได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ความหมายของหลักสูตร (Curriculum)

1.2 ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เปรียบเสมือนเข็มทิศที่ใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ความสำคัญของหลักสูตรสรุปได้ ดังนี้

1) หลักสูตรเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกระดับสามารถใช้หลักสูตรเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการศึกษา การนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผล การจัดการศึกษา เพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาที่กำหนดไว้

2) หลักสูตรเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ในการจัดการศึกษาจำเป็นต้องมีหลักสูตร เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนในทุกๆ ด้าน อันจะส่งผลให้ผู้เรียนได้นำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป

3) หลักสูตรเป็นเครื่องมือทำนายอนาคตของการศึกษาของชาติ อนาคตการศึกษาของชาติย่อมมาจากหลักสูตรที่มีวิสัยทัศน์ ดังนั้นถ้าหลักสูตรของชาติมีคุณภาพ มีความเหมาะสม ทันสมัย และมีประสิทธิภาพ ก็จะส่งผลให้การศึกษาของชาติมีคุณภาพด้วย

4) หลักสูตรเป็นเครื่องมือบ่งชี้ถึงความสำเร็จของประเทศ เนื่องจากหลักสูตรเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคน ดังนั้นหลักสูตรที่มีคุณภาพก็จะนำไปสู่การพัฒนาคนให้มีคุณภาพด้วย เพื่อให้คนในชาตินำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญรุ่งเรืองต่อไป

5) หลักสูตรเป็นตัวกำหนดลักษณะของสังคมในอนาคตว่าจะเป็นไปในรูปแบบใด เพราะหลักสูตรจะกำหนดวิสัยทัศน์ว่า หลังจากผู้เรียนที่จะสำเร็จการศึกษาในแต่ละระดับการศึกษาแล้ว จะมีคุณสมบัติ คุณลักษณะอย่างไร อันจะแสดงถึงลักษณะของคนและสังคมในอนาคตด้วย

6) หลักสูตรเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ จากกระแสการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้มีการแข่งขันด้านเศรษฐกิจของนานาประเทศ ดังนั้นหลักสูตรและการจัดการศึกษาจะต้องพัฒนาผู้เรียนให้สามารถสร้างอาชีพและรายได้ เพื่อให้เศรษฐกิจของประเทศสามารถแข่งขันกับนานาประเทศได้

7) หลักสูตรเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กัน ดังนั้นในการจัดการเรียนรู้ครูผู้สอนจะต้องยึดตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้

8) หลักสูตรเป็นเกณฑ์มาตรฐานของการศึกษา หลักสูตรจะเป็นตัวกำหนดทิศทางเป้าหมายในการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษาของประเทศ ดังนั้นการกำหนดให้สถาบันการศึกษาจัดการศึกษาโดยใช้หลักสูตรเดียวกันทั้งประเทศ ก็จะส่งผลให้มีมาตรฐานการศึกษาเดียวกันด้วย

1.3 องค์ประกอบของหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตร (Curriculum Component) หมายถึง การจัดระบบโครงสร้างภายในของหลักสูตร ว่ามีส่วนประกอบสำคัญอะไรบ้าง ซึ่งในหลักสูตรหนึ่งๆ จะประกอบไปด้วยองค์ประกอบหลายๆ ส่วน ในแต่ละส่วนล้วนแต่มีความสำคัญต่อหลักสูตรทั้งสิ้น ซึ่งนักการศึกษาได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ ดังนี้

Tyler (1949) ได้เสนอแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน (Basic Principles of Curriculum and Instruction) หรือที่เรียกว่า **หลักการและเหตุผลของไทเลอร์ (Tyler's Rationale)** ซึ่งได้กำหนดคำถามพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน 4 ข้อ ที่แสดงถึงองค์ประกอบของหลักสูตร ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 องค์ประกอบของหลักสูตรตามแนวคิดของ Tyler

หลักการและเหตุผลของ Tyler	องค์ประกอบหลักสูตร
1. มีจุดมุ่งหมายทางการศึกษาอะไรบ้าง ที่โรงเรียนจะต้องให้ผู้เรียนได้รับ? (What educational purposes should the school seek to attain?)	1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. มีประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้าง ที่จะทำให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมาย ทางการศึกษาเหล่านั้น? (What educational experiences can be provided that are likely to attain these purposes?)	2. เนื้อหาสาระ
3. จะจัดประสบการณ์ทางการศึกษา ให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร? (How can these educational experiences be effectively organized?)	3. แนวการจัดการเรียนการสอน
4. จะพิจารณาได้อย่างไรว่าจุดมุ่งหมาย ทางการศึกษาเหล่านั้นได้บรรลุแล้ว? (How can we determine whether these purposes are being attained?)	4. การประเมินผลการเรียนรู้

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่าคำถามพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน 4 ข้อ ตามแนวคิดของ Tyler ได้แสดงถึงองค์ประกอบของหลักสูตร 4 องค์ประกอบ คือ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาสาระ แนวการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนรู้

Taba (1962) ได้กล่าวว่า หลักสูตรควรมีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ ดังนี้

- 1) วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา
- 2) เนื้อหาวิชา และจำนวนชั่วโมงสำหรับสอนแต่ละวิชา
- 3) กระบวนการเรียนการสอนหรือการนำหลักสูตรไปใช้
- 4) การประเมินผลการเรียนการสอนตามหลักสูตร

Beauchamp (1981) กล่าวว่า หลักสูตรมีองค์ประกอบ ดังนี้

- 1) การกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์เฉพาะ
- 2) ขอบข่ายของเนื้อหาสาระ
- 3) การวางแผนการใช้หลักสูตร
- 4) การพิจารณาตัดสิน

สัจด์ อุทรานันท์ (2532) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่จำเป็นของหลักสูตรว่า ประกอบด้วย 3 ส่วนที่สำคัญ ดังนี้

- 1) จุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะ
- 2) เนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้
- 3) การประเมินผล

จรัส บัวศรี (2542) กล่าวว่า องค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตร มีดังนี้

- 1) เป้าประสงค์และนโยบายการศึกษา (Education Goals and Policies)
- 2) จุดหมายของหลักสูตร (Curriculum Aims)
- 3) รูปแบบและโครงสร้างหลักสูตร (Types and Structures)
- 4) จุดประสงค์ของวิชา (Subject Objectives)
- 5) เนื้อหา (Content)
- 6) จุดประสงค์ของการเรียนรู้ (Instructional Objectives)
- 7) ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน (Instructional Strategies)
- 8) การประเมินผล (Evaluation)
- 9) วัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน (Curriculum Materials and Instructional Media)

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546) กล่าวว่า หลักสูตรมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

- 1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (Curriculum Aims)
- 2) เนื้อหา (Content)
- 3) การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation)
- 4) การประเมินผล (Evaluation)

บุญชม ศรีสะอาด (2546) กล่าวว่า หลักสูตรมีองค์ประกอบพื้นฐาน 4 องค์ประกอบ ดังนี้

- 1) จุดประสงค์
- 2) สาระความรู้ประสบการณ์

3) กระบวนการเรียนการสอน

4) การประเมินผล

ศักดิ์ศรี ปาณะกุล และคณะ (2553) กล่าวว่า หลักสูตรมีองค์ประกอบสำคัญ 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1) หลักการและจุดมุ่งหมาย

2) เนื้อหาวิชาและเวลา

3) การนำหลักสูตรไปใช้

4) การประเมินผล

จากองค์ประกอบของหลักสูตรที่กล่าวมา ผู้เขียนเห็นว่า หลักสูตรประกอบด้วย องค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญอย่างน้อย 4 องค์ประกอบ คือ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาสาระ แนวการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งแต่ละองค์ประกอบ มีความสัมพันธ์กัน ดังนี้

1) **จุดมุ่งหมายของหลักสูตร** จุดมุ่งหมายของหลักสูตรถือเป็นองค์ประกอบแรกของหลักสูตร ที่แสดงให้เห็นถึงความคาดหวังของหลักสูตรว่าผู้ที่เรียนจบหลักสูตรนั้นๆ จะมีคุณสมบัติ คุณลักษณะอย่างไร ควรมีพฤติกรรมอะไรบ้าง จุดมุ่งหมายของหลักสูตรจึงเป็นผลการเรียนรู้ ที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน ทั้งในด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ และเจตคติ ตามที่หลักสูตรกำหนดไว้

2) **เนื้อหาสาระ** หลักสูตรจะต้องกำหนดเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ที่แสดงให้เห็นถึงขอบข่ายของเนื้อหาสาระต่างๆ ทั้งหมดที่ผู้เรียนจะต้องได้รับ ซึ่งเนื้อหาที่ได้รับ เลือกมาบรรจุในหลักสูตรนั้น จะต้องเป็นเนื้อหาที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดคุณสมบัติ คุณลักษณะ และพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้

3) **แนวการจัดการเรียนการสอน** ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้การนำหลักสูตรไปใช้ หรือการแปลงหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ อาจกล่าวได้ว่าหลักสูตร จะกำหนดแนวทางในการจัดการเรียนการสอนอย่างไร เพื่อให้ผู้เรียนได้รับเนื้อหาสาระ ตามที่กำหนดไว้ อันจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดคุณสมบัติ คุณลักษณะและพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมาย ของหลักสูตรที่กำหนดไว้

4) **การประเมินผลการเรียนรู้** การประเมินผล หมายถึงการตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยพิจารณาจากข้อมูลที่ได้มาว่าของสิ่งนั้นมีคุณภาพหรือคุณค่าอย่างไรเมื่อเทียบกับ เกณฑ์ที่กำหนดไว้ ดังนั้น การประเมินผลการเรียนรู้จึงเป็นการกำหนดแนวทางการพิจารณา ตัดสินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนว่า บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่ และข้อมูลที่ได้

จากการประเมินผลจะเป็นข้อมูลสำคัญในการใช้ประกอบการพิจารณาเพื่อปรับปรุงในทุกๆ องค์ประกอบของหลักสูตรให้เหมาะสมยิ่งขึ้นต่อไป

องค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของหลักสูตรจะต้องมีความสัมพันธ์กัน สรุปได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหลักสูตร

1.4 คำศัพท์เกี่ยวกับหลักสูตร

การศึกษาเรื่องหลักสูตร มีคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรที่ควรศึกษาและทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ เพื่อช่วยในการทำความเข้าใจหลักสูตรและกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

1) การพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development) หมายถึง การปรับปรุงหลักสูตร (Curriculum Improvement) เดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือเป็นการจัดทำหลักสูตร (Curriculum Making) ขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมอยู่ก่อนเลย

2) การสร้างหลักสูตร (Curriculum Construction) หมายถึง การร่างหรือวางแผนหลักสูตร (Curriculum Planning) หรือการทำหลักสูตร (Curriculum Making) ขึ้นมาใหม่จากภาวะที่ไม่เคยมีหลักสูตรนี้อยู่เลย

3) **การวางแผนหลักสูตร (Curriculum Planning)** หมายถึง กระบวนการระดมความคิดของคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร เพื่อการออกแบบและร่างหลักสูตร โดยกำหนดเป้าหมายว่าหลักสูตรที่จัดทำขึ้นมีจุดมุ่งหมายเพื่ออะไร ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาสาระอะไรบ้าง มีแนวทางในการจัดการเรียนการสอนและการวัดและประเมินผลการเรียนรู้อย่างไร

4) **การออกแบบหลักสูตร (Curriculum Design)** หมายถึง การกำหนดลักษณะและรูปแบบของหลักสูตรให้สอดคล้องกับแผนการจัดทำหลักสูตร เพื่อให้หลักสูตรเป็นไปตามเป้าหมายที่วางแผนไว้ ในการออกแบบหลักสูตรผู้พัฒนาหลักสูตรจะต้องตอบคำถามต่างๆ เช่น หลักสูตรต้องการให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติ คุณลักษณะอย่างไรเมื่อเรียนจบหลักสูตรนี้ไปแล้ว จะเลือกและจัดเนื้อหาสาระอย่างไร จะกำหนดแนวการจัดการเรียนการสอนอย่างไร จะวัดและประเมินผลการเรียนรู้ได้อย่างไร เป็นต้น

5) **การใช้หลักสูตร (Curriculum Implementation)** หมายถึง การนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ กล่าวคือ การนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาหรือสภาพการณ์จริง เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรที่ได้วางแผนไว้

6) **การจัดการและการบริหารหลักสูตร (Curriculum Management and Administration)** หมายถึง กระบวนการสนับสนุนและเอื้ออำนวยให้การใช้หลักสูตรบรรลุเป้าหมาย เช่น การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับหลักสูตร การเตรียมบุคลากร อาคารสถานที่งบประมาณ การบริหารจัดการห้องสมุด เป็นต้น

7) **การประเมินหลักสูตร (Curriculum Evaluation)** หมายถึง การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำข้อมูลมาใช้ในการตัดสินคุณค่าของหลักสูตร ว่าหลักสูตรมีคุณภาพดีเพียงใด มีข้อดี ข้อบกพร่องอย่างไร เพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจว่าควรใช้หลักสูตรต่อไปอีก โดยการปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น หรือควรยกเลิกการใช้หลักสูตรเพียงบางส่วนหรือยกเลิกทั้งหมด

8) **การปรับปรุงหลักสูตร (Curriculum Improvement)** หมายถึง การแก้ไขหลักสูตรหรือการทบทวนหลักสูตร (Curriculum Revision) ให้ดีขึ้นและเหมาะสมยิ่งขึ้นหลังจากที่ประเมินหลักสูตรแล้วพบข้อบกพร่อง เป็นการแก้ไขเฉพาะประเด็นที่พบข้อบกพร่อง โดยไม่ได้กระทบกับโครงสร้างของหลักสูตรที่มีอยู่ก่อน

9) **การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร (Curriculum Change)** หมายถึง การนำหลักสูตรใหม่มาใช้แทนหลักสูตรเดิม เนื่องจากหลักสูตรเดิมมีข้อบกพร่องมากหรือล้าสมัยไปแล้ว จึงต้องยกเลิกไป แล้วจัดทำหลักสูตรใหม่มาทดแทนหลักสูตรเดิม

คำศัพท์เกี่ยวกับหลักสูตร สรุปได้ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 คำศัพท์เกี่ยวกับหลักสูตร

1.5 ระดับของหลักสูตร

การจำแนกระดับของหลักสูตร หากพิจารณาในแง่ของการนำไปปฏิบัติ สามารถจำแนกระดับของหลักสูตรออกเป็น 4 ระดับ ดังนี้

1) **หลักสูตรระดับชาติ** เป็นหลักสูตรแกนที่เขียนไว้กว้างๆ และบรรจุเนื้อหาสาระที่จำเป็นสำหรับทุกคนในประเทศต้องเรียนรู้เหมือนกัน เช่น หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

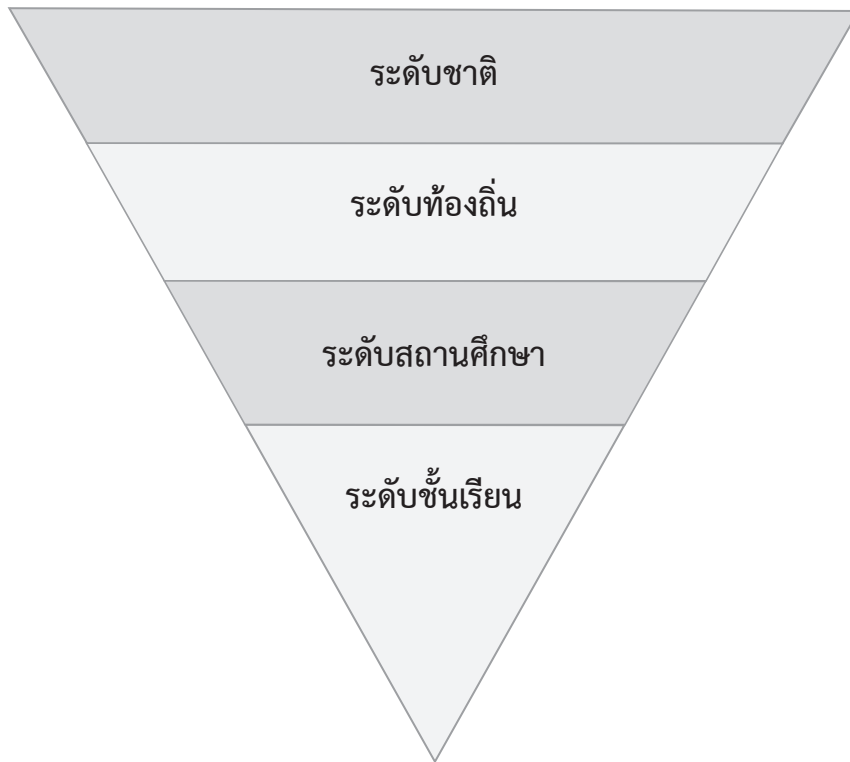
พุทธศักราช 2551 เป็นต้น

2) **หลักสูตรระดับท้องถิ่น** เป็นหลักสูตรที่จัดทำขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนนั้นๆ โดยสาระการเรียนรู้จะสอดคล้องและสัมพันธ์กับสภาพท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตจริงได้ เช่น หลักสูตรการปลูกมันสำปะหลัง หลักสูตรการเพาะเห็ดในถุงพลาสติก หลักสูตรการปลูกยางพารา หลักสูตรการเลี้ยงโคนม หลักสูตรการเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ เป็นต้น

3) **หลักสูตรระดับสถานศึกษา** เป็นหลักสูตรที่สถานศึกษาจัดทำขึ้นเพื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยยึดตามหลักสูตรระดับชาติและเพิ่มเติมในส่วนที่เป็นสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน สังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น หลักสูตรโรงเรียนกัลยาณวัตร พุทธศักราช 2552 หลักสูตรโรงเรียนอนุบาลขอนแก่น พุทธศักราช 2553 หลักสูตรโรงเรียนบ้านหนองกุงวิทยาการ พุทธศักราช 2553 เป็นต้น

4) **หลักสูตรระดับชั้นเรียน** เป็นหลักสูตรที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นโดยครูผู้สอนในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้หรือรายวิชา เพื่อนำไปใช้ในการเรียนการสอนจริงในห้องเรียน โดยนำหลักสูตรระดับชาติ ระดับท้องถิ่น และระดับสถานศึกษามาพิจารณาปรับใช้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ เช่น หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นต้น

ระดับของหลักสูตรทั้ง 4 ระดับ สรุปได้ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ระดับของหลักสูตร

1.6 ลักษณะของหลักสูตรที่ดี

การพิจารณาว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมา เป็นหลักสูตรที่ดีหรือไม่ ควรมีประเด็นที่ใช้ในการพิจารณา ดังนี้ (Saylor & Alexander, 1974; อมรา เล็กเริงสินธุ์, 2540)

- 1) เป็นหลักสูตรที่มาจากการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน เป็นระบบและถูกต้องตามกระบวนการพัฒนาหลักสูตร
- 2) เป็นหลักสูตรที่ได้มาจากแนวคิดของบุคคลหลายฝ่ายในรูปคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร
- 3) เป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญ เช่น ปรัชญาการศึกษา สังคมและวัฒนธรรม จิตวิทยา ธรรมชาติของความรู้ เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น
- 4) เป็นหลักสูตรที่มีวิธีการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การเลือกและจัดเนื้อหาสาระ การกำหนดแนวการจัดการเรียนการสอน และกำหนดวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ที่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์และกระบวนการพัฒนาหลักสูตร

- 5) เป็นหลักสูตรที่ตรงตามความมุ่งหมายของการศึกษาของชาติ และเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เป้าหมายทางการศึกษาบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
- 6) เป็นหลักสูตรที่กำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรไว้อย่างชัดเจน เข้าใจง่าย และนำไปใช้ได้ดีในสถานการณ์จริง
- 7) เป็นหลักสูตรที่มีความทันสมัย มีความเหมาะสมกับช่วงเวลา เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ได้จริงในการดำรงชีวิตประจำวัน
- 8) เป็นหลักสูตรที่มีความสอดคล้องกับสภาพการดำเนินชีวิตของผู้เรียนและผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
- 9) เป็นหลักสูตรที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ มีเนื้อหาสาระ และวิธีการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับธรรมชาติและความต้องการของผู้เรียน
- 10) เป็นหลักสูตรที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเลือกเรียนได้ตามความถนัดและความสนใจ
- 11) เป็นหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่น สามารถนำไปปรับใช้ในการจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับบริบทและสภาพการดำรงชีวิตของผู้เรียน
- 12) เป็นหลักสูตรที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะกระบวนการ และเจตคติ มีความเจริญงอกงามในทุกด้าน รวมทั้งพัฒนากระบวนการคิด และการแก้ปัญหาของผู้เรียน

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า หลักสูตรที่ดีจะต้องมีกระบวนการพัฒนาที่เป็นระบบและถูกต้องตามกระบวนการพัฒนาหลักสูตร โดยให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) มีส่วนร่วมในการพัฒนา หลักสูตรมีความทันสมัย เหมาะสมกับช่วงเวลา มีความสอดคล้องกับบริบทของสังคมและความต้องการของผู้เรียน องค์ประกอบของหลักสูตรมีความชัดเจนและสอดคล้องกัน สามารถนำไปใช้ได้ดีในสถานการณ์จริง และสามารถพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ และเจตคติ รวมทั้งผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

1.7 ประวัติความเป็นมาของการศึกษาและหลักสูตรไทย

การจัดการศึกษาของประเทศไทย มีวิวัฒนาการมาตั้งแต่สมัยโบราณเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันด้วยความเชื่อที่ว่าการศึกษาช่วยกำหนดทิศทางของชาติ เพื่อพัฒนาคนไทยให้มีความพร้อมที่จะเป็นกำลังสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ประวัติความเป็นมาของการศึกษาและหลักสูตรไทย อาจแบ่งออกได้เป็น 6 ช่วง คือ การศึกษาสมัยสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา

สมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น การศึกษาและหลักสูตรสมัยปฏิรูปการศึกษา สมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และสมัยปัจจุบัน (อึ้ง บั้วศรี, 2542; ประไพ เอกอุ่น, 2542) ดังนี้

1) การศึกษาสมัยสุโขทัย (พ.ศ. 1781 - พ.ศ. 1921)

การศึกษาในสมัยสุโขทัยใช้วัดเป็นสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอนยังไม่มีรูปแบบที่แน่นอน ยังไม่มีหลักสูตร ไม่มีการจัดการศึกษาภาคบังคับ วิชาที่เรียนมีจุดมุ่งหมายเพื่อการอ่านออก เขียนได้ การสอนเป็นการให้เปล่าไม่มีการตอบแทน

2) การศึกษาสมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 1893 - พ.ศ. 2310)

การศึกษาในสมัยกรุงศรีอยุธยามีแบบเรียนภาษาไทยเล่มแรกเกิดขึ้นคือ จินตามณี ที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนด้วยตนเองได้ ได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศมากขึ้น มีการติดต่อกับต่างประเทศต่างๆ หลายประเทศ ดังนั้นหลักสูตรสมัยนี้จึงกำหนดให้เรียนภาษาไทย บาลี สันสกฤต ฝรั่งเศส เขมร พม่า มอญ จีน เลขคณิต โหราศาสตร์ วิชาช่าง และวิชาชีพต่างๆ

3) การศึกษาสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2311- พ.ศ. 2411)

สมัยกรุงธนบุรี (พ.ศ. 2311 - พ.ศ. 2325) มีระยะเวลาสั้น จึงใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำนุบำรุงบ้านเมืองให้คืนสภาพภายหลังจากเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 เมื่อปี พ.ศ. 2310

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2411) มีการติดต่อกับประเทศอังกฤษ จึงมีการศึกษาอย่างกว้างขวาง วัดและบ้านเมืองยังเป็นสถานที่สำหรับจัดการศึกษาให้แก่กุลบุตรกุลธิดา แต่เนื่องจากพระเป็นผู้รับมอบให้จัดการศึกษา จึงเป็นการให้การศึกษาแก่พลเมืองชายมากกว่า ส่วนการศึกษาของสตรียังไม่เป็นที่นิยม

4) การศึกษาและหลักสูตรสมัยปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2412 - พ.ศ. 2474)

การศึกษาและหลักสูตรในสมัยปฏิรูปการศึกษา ได้มีการตั้งโรงเรียนหลวงในพระบรมมหาราชวังขึ้นในปี พ.ศ. 2414 นับว่าเป็นโรงเรียนแห่งแรกที่มีลักษณะเป็นโรงเรียนแผนปัจจุบัน หลักสูตรมีการสอนวิชาหนังสือและเลขคณิต ตลอดจนขนบธรรมเนียมในราชการ เพื่อฝึกคนเข้ารับราชการ โรงเรียนหลวงแห่งนี้ดำเนินการอยู่ได้ 5 ปี ต้องเลิกไปเพราะครุฑลัญญ์ยุโรป

ระยะหลัง พ.ศ. 2424 มีผู้เห็นความสำคัญของการศึกษาและเข้ารับการศึกษามากขึ้น จึงทรงโปรดให้ขยายโรงเรียนเพื่อสนองความต้องการของประชาชน โปรดให้ตั้งโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ มีการทำแบบเรียนหลวงใช้แทนจินตามณีคือ แบบเรียนภาษาไทย แต่งโดยพระยาศรีสุนทรโวหาร นอกจากนั้นให้เรียนภาษาอังกฤษ และวิชาสำหรับข้าราชการพลเรือน จัดให้มีการสอบไล่หนังสือไทยขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2427 โดยผู้สอบได้จะได้รับใบสำคัญแสดงว่าสอบได้ชั้นประโยคหนึ่ง จะไปรับราชการต่อในประโยค 2 ได้

ต่อมา ปี พ.ศ. 2429 ได้มีการแก้ไขหลักสูตรสำหรับสอบไล่เพื่อให้สอดคล้องกับแบบเรียนเดิม และให้มีการวางระเบียบการสอบไล่ภาษาอังกฤษ ได้มีการขยายโรงเรียนแบบหลวงออกไปตามวัด เรียกว่า โรงเรียนมูลศึกษา โรงเรียนที่ตั้งในวัดแห่งแรก คือ โรงเรียนวัดมทรณพาราม เป็นโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรทั่วไป มีการตั้งกรมศึกษาธิการขึ้นในปี พ.ศ. 2430 และกระทรวงธรรมการในปี พ.ศ. 2435 ต่อมาได้ยกเลิกหนังสือแบบเรียนหลวง 6 เล่ม และเปลี่ยนเป็นใช้แบบเรียนเร็ว ซึ่งสามารถเรียนได้เร็วกว่า แบบเรียนนี้ 1 ชุด มี 3 เล่ม และใช้ตลอดมาจนถึงรัชกาลที่ 7

ในปี พ.ศ. 2447 ได้ตั้งสามัคยาจารย์สมาคม สมาคมได้ออกจดหมายเหตุชื่อ วิทยายจารย์ ซึ่งยังคงเป็นวารสารของครูสภา

5) การศึกษาและหลักสูตรสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2475 – 2534)

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ได้มีประกาศแผนการศึกษาแห่งชาติใหม่ เพื่อให้มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย จึงได้ประกาศใช้หลักสูตร พ.ศ. 2480 ประกอบด้วยหลักสูตรประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ส่วนหลักสูตรเตรียมอุดมศึกษาเป็นหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษา แต่ละแห่งจะจัดขึ้นเองเป็นการภายใน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2491 และปี พ.ศ. 2492 ได้ประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา และมัธยมศึกษาใหม่ ในปี พ.ศ. 2494 ได้มีการเปลี่ยนแปลงแผนการศึกษาชาติใหม่ ขึ้นมัธยมศึกษาตอนต้น เดิมให้ถือเป็นวิสามัญศึกษาควบคู่กับอาชีวศึกษาตอนต้น และกำหนดให้มีมัธยมศึกษาขึ้นใหม่โดยเน้นหนักทางหัตถศึกษามากขึ้นกว่าสายสามัญ เมื่อจบมัธยมศึกษาแล้วไม่ต้องการเรียนต่อทางสายวิสามัญแต่อาจจะต่อทางสายอาชีวศึกษา การศึกษาพิเศษ หรือการศึกษาผู้ใหญ่ มัธยมศึกษาที่จัดตั้งใหม่นี้ยังไม่ประกาศเป็นหลักสูตรออกบังคับใช้ เป็นแต่เพียงหลักสูตรที่ปรับปรุงใช้เป็นการภายใน เนื่องจากอยู่ในระหว่างการทดลอง

ต่อมาปี พ.ศ. 2498 กระทรวงศึกษาธิการได้ปรับปรุงหลักสูตรประถมศึกษา และเตรียมอุดมใหม่ เฉพาะชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ปฏิรูปการสอนภาษาไทย ตามแนวการศึกษาแผนใหม่แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ ใช้ได้อยู่ 5 เดือน จึงประกาศยกเลิก และกลับไปใช้หลักสูตรประถมศึกษาเดิม ส่วนหลักสูตรอุดมศึกษา ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมบ้าง แต่ยังคงแบ่งเป็นแผนกอักษรศาสตร์ และวิทยาศาสตร์และมีวิชาเลือกมากขึ้น และใช้หลักสูตรนี้เรื่อยมาจนถึง ปี พ.ศ. 2504

ในปี พ.ศ. 2503 ได้ประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา และมัธยมศึกษาพร้อมๆ กัน เพื่อให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 จัดการศึกษาเป็น 4 ระดับ คือ

ระดับอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา สำหรับหลักสูตรประถมศึกษา แบ่งออกเป็น ประถมศึกษาตอนต้น 4 ปี ประถมศึกษาตอนปลาย 3 ปี หลักสูตรประกอบด้วยวิชา 6 หมวดใหญ่ ๆ ในชั้นประถมศึกษาตอนต้น คือ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ภาษาไทย ศิลปศึกษา และพลานามัย สำหรับประถมศึกษาตอนปลายเพิ่มหมวดวิชาภาษาอังกฤษ และหัตถศึกษา ส่วนหลักสูตรมัธยมศึกษาแบ่งเป็น 2 สาย คือ สายสามัญ ซึ่งแบ่งเป็นมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และมัธยมศึกษาตอนปลาย 2 ปี ส่วนสายอาชีพแบ่งเป็น มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย แต่ละประโยคอาจจัดเป็น 1, 2 หรือ 3 ชั้นก็ได้ ตามลักษณะของวิชาชีพแม้จะแบ่งเป็นสาย แต่ก็มีหลักสูตรร่วมกันอยู่ส่วนหนึ่งที่ทุกคนต้องเรียนร่วมกัน

ต่อมาจนกระทั่งปี พ.ศ. 2517 คณะรัฐมนตรีจึงมีมติให้แต่งตั้งคณะกรรมการพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา โดยมีหน้าที่เสนอแนวทางการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนและลักษณะอื่นๆ ให้เหมาะสมกับกาลสมัยเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระบอบประชาธิปไตย โดยมี ดร.สิปนนธ์ เกตุทัต เป็นประธานกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา และได้มาตรการที่พึงปฏิบัตินำเสนอคณะรัฐมนตรีด้านหลักสูตร ใช้ระบบการศึกษา 6:3:3 แทน 7:3:2 กล่าวคือ ใช้เวลา 6 ปีสำหรับประถมศึกษา 3 ปีสำหรับมัธยมศึกษาตอนต้น และ 3 ปีสำหรับมัธยมศึกษาตอนปลาย ปรับปรุงหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้และแบบเรียน การปฏิรูปการศึกษา มิได้เกิดอย่างจริงจังทั้งนี้เพราะความผันผวนทางการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้ง

ต่อมากระทรวงศึกษาธิการให้ดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของสังคม และหลักการของการปฏิรูปการศึกษา โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม หลักสูตรที่สามารถปรับปรุงแล้วเสร็จก่อน คือหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย และประกาศใช้ในปีการศึกษา 2518 โครงสร้างของหลักสูตรมีทั้งวิชาเลือกและวิชาบังคับ เพื่อให้นักเรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเอง ส่วนหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นได้ดำเนินการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงต่อมาเป็นลำดับ ประกาศใช้เป็นหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524

ต่อมาในปี พ.ศ. 2533 ได้มีการประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

6) การศึกษาและหลักสูตรสมัยปัจจุบัน (พ.ศ. 2535 – ปัจจุบัน)

กระทรวงศึกษาธิการโดยกรมวิชาการได้ติดตามผลและดำเนินการวิจัย เพื่อการพัฒนาหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ผลการศึกษาพบว่า หลักสูตรที่ใช้อยู่นานกว่า 10 ปี มีข้อจำกัดอยู่หลายประการ ไม่สามารถส่งเสริมให้สังคมไทยก้าวไปสู่สังคมความรู้ได้ทันการณ์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2544 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

ต่อมา กระทรวงศึกษาธิการได้ทำการวิจัย และติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 พบว่ามีจุดดีหลายประการ เช่น ช่วยส่งเสริมการกระจายอำนาจทางการศึกษาทำให้ท้องถิ่นและสถานศึกษามีส่วนร่วมและมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และมีแนวคิดและหลักการในการส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาดังกล่าวยังได้สะท้อนให้เห็นถึงประเด็นที่เป็นปัญหาและความไม่ชัดเจนของหลักสูตรหลายประการ ทั้งในส่วนของเอกสารหลักสูตร กระบวนการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ และผลผลิตที่เกิดจากการใช้หลักสูตร ได้แก่ ปัญหาความสับสนของผู้ปฏิบัติในระดับสถานศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาส่วนใหญ่กำหนดสาระและผลการเรียนรู้ที่คาดหวังไว้มาก ทำให้เกิดปัญหาหลักสูตรแน่น การวัดและประเมินผลไม่สะท้อนมาตรฐาน ส่งผลต่อปัญหาการจัดทำเอกสารหลักฐานทางการศึกษาและการเทียบโอนผลการเรียน รวมทั้งปัญหาคุณภาพของผู้เรียนในด้านความรู้ ทักษะ ความสามารถและคุณลักษณะที่พึงประสงค์อันยังไม่เป็นที่น่าพอใจจากสภาพปัญหาดังกล่าว ส่งผลให้กระทรวงศึกษาธิการได้ปรับปรุงหลักสูตรสำหรับนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และในปี พ.ศ. 2551 ได้ประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุล โดยคำนึงถึงหลักพัฒนาการทางสมองและพหุปัญญา จึงกำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ โดยใช้ในโรงเรียนต้นแบบการใช้หลักสูตรและโรงเรียนที่มีความพร้อมในปีการศึกษา 2552 และใช้ในโรงเรียนทั่วไปในปีการศึกษา 2553 ซึ่งได้มีการใช้หลักสูตรดังกล่าวในโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึงปัจจุบัน

ประวัติความเป็นมาของการศึกษาและหลักสูตรไทย สรุปได้ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ประวัติความเป็นมาของการศึกษาและหลักสูตรไทย

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า ประเทศไทยมีพัฒนาการทางหลักสูตรการศึกษามายาวนาน แต่ที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรและมีคำว่า “หลักสูตร” ใช้แท้จริง ปรากฏเป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2435 (อัญชลี สารัตนะ, 2534) และเมื่อมีการลำดับหลักสูตรการศึกษาในระดับ ประถมศึกษาที่ปรากฏเป็นเอกสารจนถึงฉบับปัจจุบันนับรวมได้ 15 ฉบับ คือ

- 1) กฎพิกัตสำหรับการศึกษา (พ.ศ. 2435)
- 2) หลักสูตร พ.ศ. 2438